

РОЛЬ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Жеребятнікова І.В.,

*кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин, політичних наук і практичної філософії
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна*

Громадянське суспільство є основою і фундаментом становлення демократичної держави та свідченням її правового розвитку. Формування громадянського суспільства в Україні має орієнтуватися на європейські стандарти забезпечення та захисту прав і свобод людини, таких як: впровадження практики належного врядування, доброчесності, відкритості, прозорості та підзвітності інститутів влади, створення умов для різноманіття суспільних інтересів і форм їх вираження (громадські ініціативи, суспільні рухи, асоціації, об'єднання).

Найчастіше зміст громадянського суспільства включає всю сукупність неполітичних відносин соціуму – економічних, соціальних, національних, духовно-моральних, релігійних тощо. Виходячи з цього, громадянське суспільство розглядається як своєрідне символічне поле, розгалуження соціальних інститутів, практик і цінностей, що охоплює комплекс основних соціетальних характеристик і параметрів суспільної життєдіяльності, яка відокремлена від держави та є самоорганізованою [1, с. 28].

Розбудова громадянського суспільства передбачає роздержавлення суспільних інститутів, зменшення на них державного впливу. Розгалужена система недержавних громадських організацій і рухів є необхідною умовою демократії, одним із загальноприйнятих і найбільш поширених критеріїв якої є можливість громадян брати реальну участь в управлінні, у вирішенні як державних, так і громадських справ. Суспільство не може бути демократичним, якщо воно позбавлене таких можливостей. Тільки створюючи сприятливі умови для розкриття творчого потенціалу громадян і подолання їх соціальної

інертності, суспільство отримує спроможність до саморозвитку способом участі народу в процесі демократизації. Проблема формування національної свідомості, громадянських почуттів сьогодні є передумовою для створення та розвитку мережі громадських організацій, тому що життєздатна мережа місцевих добровільних організацій створює соціальний капітал – громадянські цінності, навички й знання – необхідний для консолідації демократії [2, с. 74].

Недержавні громадські організації здійснюють свою діяльність на демократичних засадах, якими є добровільність членства та неприбутковість. Головні цілі та завдання їх діяльності полягають:

- у задоволенні і захисті законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів громадськості; сприянні реалізації громадських ініціатив шляхом усебічної підтримки професійних та громадських починань;

- залученні найширших верств громадськості до розбудови відкритого громадянського суспільства в Україні; розробці та реалізації громадських програм своїми силами, а також у співпраці з державними та іншими організаціями;

- допомозі іншим громадським організаціям у становленні та розвитку їхніх структур, інформаційна та початкова підтримка, надання різноманітних послуг організаціям;

- в участі у програмах іноземних та міжнародних недержавних організацій, у проведенні міжнародних заходів відповідно до чинного законодавства України;

- самостійне здійснення різних видів інформаційної діяльності або спільно з іншими організаціями на некомерційній основі;

- формування еліти, сприяння розвитку громадянської свідомості [3, с. 98].

Основні завдання та характер діяльності недержавних організацій спрямовані на розвиток громадянського суспільства: зміцнення його матеріально-ресурсної основи та формування ідеологічної бази громадянського суспільства (виховання почуття власної відповідальності за вирішення

суспільних проблем, розуміння свого місця і ролі в процесах, що відбуваються в суспільстві та державі тощо).

Згідно з моделлю розвитку демократичного суспільства, недержавні організації мають утворити консолідований громадський рух, який складатиметься з окремих не підпорядкованих одна одній, але взаємодіючих громадських організацій, які спрямовували б енергію громадян на творчу діяльність, і тим самим знижували б соціальну напругу в суспільстві. Це можливо лише в демократичному суспільстві, де існує достатньо громадських організацій, здатних впливати на хід суспільно-політичних процесів, і переважна більшість з них не є антагоністами, тобто вони не тяжіють до взаємовиключних політичних, економічних чи соціальних полюсів [1, с.64].

Збільшення чисельності і авторитету недержавних організацій наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття в Україні зумовлене певними процесами у сфері внутрішніх і міжнародних відносин. Виявом цього процесу є прогресуюча політизація мас, яка вимагає доступу до інформації, участі у прийнятті рішень. Громадяни вимагають більшої прозорості та звітності з боку політичних лідерів, прагнуть збільшувати контроль над процесами прийняття рішень. Громадські організації забезпечують розширення варіативності і гнучкості політики держави, пропонують такі варіанти дій і рішень, які раніше не розглядалися і не аналізувалися, допомагають політикам краще зрозуміти сутність і особливості тієї сфери діяльності, за яку вони несуть відповідальність, а також зрозуміти завдання, що потребують вирішення, з точки зору громадян [3, с. 167].

Сектор недержавних громадських організацій в українському суспільстві характеризується широким спектром організацій з різноманітними напрямками діяльності. Кожна недержавна організація має свою власну «філософію існування», яка конкретно визначає місію організації, мету, яку вона перед собою ставить, методи та засоби, за допомогою яких її досягає. Форми діяльності недержавних організацій охоплюють всі сфери громадського життя країни, а саме: охорона здоров'я; наука і технології; освіта; релігія; економіка; культура і мистецтво; екологія; інформація; права людини; соціальний добробут; безпека;

гуманітарна сфера тощо. Слід зазначити, що недержавні організації сприяють добробуту громадян найрізноманітнішими способами – безпосередньо і опосередковано. Вони надають величезний комплекс послуг як своїм членам, так і більш значному колу людей, починаючи з профілактики і послуг у місцевому масштабі до інституційної допомоги: від організації культурних і розважальних заходів до соціального забезпечення і медичної допомоги; від послуг, наданих добровольцями до послуг, що надаються висококваліфікованими фахівцями; від безкоштовних до платних послуг [2, с. 225].

Важливим аспектом у питанні спроможності громадських організацій виступати представниками інтересів суспільства у громадсько-політичній сфері є їхня ефективна взаємодія з державними органами влади, органами місцевого самоврядування. Проблеми та перспективи практичної взаємодії держави та організацій громадянського суспільства мають сьогодні особливе значення для України, зокрема в її євроінтеграційному контексті. Слід зазначити, що тривалий час характер взаємин держави та громадського сектору відзначався певною взаємною відстороненістю через недоліки політичної комунікації політичної системи, такі як закритість або обмеженість інформаційних потоків, чітко вироблених механізмів співробітництва.

Постійна співпраця недержавних структур та органів державної влади, залученість громадських організацій до прийняття політичних рішень служить як індикатором, так і чинником розвитку громадянського суспільства. Наявність налагоджених, ефективно діючих каналів комунікації між органами влади та «третім сектором» виступає важливим чинником адекватності та послідовності державної політики, її підконтрольності суспільству, відповідності стратегічним національним інтересам. Забезпечення функціонального зв'язку між владою та суспільством, надання державній політиці більшої легітимності, забезпечення її прозорості та розширення громадської підтримки є необхідними умовами демократичної політичної культури європейського зразка. Виходячи з цього, характер діяльності недержавних організацій виявляється: в артикуляції й агрегуванні інтересів соціальних груп, верств населення; в орієнтації органів

влади на розв'язання суспільно значимих соціальних проблем; у формуванні суспільної думки з актуальних аспектів громадського життя; у посередництві між громадянами та владою. Становлення незалежного від держави громадянського суспільства є одним із елементів посткомуністичної трансформації, за ступенем та ефективністю впливу на державу інститутів громадянського суспільства можна оцінювати глибину перетворень, ступінь модернізації та європеїзації держави [2, с. 230].

Функціонування недержавних організацій порушує державну монополію на політичну творчість і політичну інформацію, активізує змагання і конкуренцію на ринку ідей. Завдяки їх діяльності суспільство стає більш відкритим, а діяльність урядових структур – більш прозорою, виникає безліч механізмів для покращення легітимності державно-політичних та міждержавних рішень, здійсненню контролю за реалізацією цих рішень. Таким чином, недержавні громадські організації відіграють стратегічно важливу роль у формуванні сучасного громадянського суспільства в Україні, становленні демократії, захисті прав і свобод громадян, вивчаючи й озвучуючи суспільні потреби, пропонуючи державним інститутам нові ідеї, варіанти дій.

Література:

1. Пухкал О.Г. Модернізація державного управління в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні: монографія. Київ, 2010. 287 с.
2. Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи: колективна монографія / за заг. Ред О.М. Руденко, С.В. Штурхецького. Острог, 2014. 328 с.
3. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / за наук. ред. В. П. Беха. Київ, 2011. 680 с.